

УДК [378.14:741/744](09)“19”

Т. В. ПАНЬОК

кандидат мистецтвознавства, доцент
Харківський національний педагогічний університет
ім. Г. С. Сковороди

ВПЛИВ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ЧИННИКІВ НА СТАНОВЛЕННЯ ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ХАРКІВЩИНИ

У статті проаналізовано історичні обставини формування вищої художньо-педагогічної освіти в Харкові протягом 20-х рр. ХХ ст. Розглянуто нову концепцію професійної спрямованості в розвитку національної художньо-педагогічної освіти. Розглядається організація навчального процесу в Харківському художньому технікумі. Доведено, що саме 20-ті рр. ХХ ст. позначені становленням системи вищої художньо-педагогічної освіти в Україні спрямованої, зокрема, і на відродження етнокультурних традицій. Уперше до наукового обігу введено факт відкриття в Харківському художньому технікумі художньо-педагогічного відділення.

Ключові слова: професіоналізм, художньо-педагогічна система, історія педагогіки, художня освіта в Україні, кваліфікація, Харків, дизайн-освіта.

Процес закладання підвалин української художньо-педагогічної школи від 1918 р. супроводжувався увагою як до проблем історії та теорії мистецтва, так і до принципів питань методології художньої освіти. Головна потреба цього часу полягала в перепідготовці викладацького складу, який би забезпечив новий етап розвитку художньої освіти. Проведення педагогічних з'їздів і конференцій (1922, 1926, 1927) з цієї проблеми сприяли вирішенню методологічних проблем у художній освіті. Основу для якісно іншої підготовки фахівців мистецтва формували художні заклади Києва, Харкова та Одеси, потенціал яких давав підстави претендувати на статус вищих. Новоутворена структура художньої освіти яскраво відображала соціально-політичні парадокси й суперечності епохи.

Історію художньої освіти ХХ ст. окремо й побіжно розглядали в своїх працях О. Волинська, В. Ворожбіт, О. Голубець, О. Ковальчук, В. Немцова, С. Нікуленко, А. Півненко, Н. Сапак, О. Семчишин-Гузнер, Л. Соколюк та ін. Науковці досліджували як художнє життя окремих регіонів, так і діяльність традиційних художньо-освітніх центрів, таких як Київ, Харків, Одеса, Львів. Окремі складові художньої освіти у своїх монографіях і статтях висвітлювали Л. Савицька, Р. Шмагало та ін. Проте всі вони показували лише загальний стан художньої освіти в Україні, аналізували окремі питання навчання образотворчого мистецтва, але проблема розвитку вищої художньої освіти в Україні протягом ХХ ст. досі ретельно не вивчали. На сьогодні недостатньо узагальнених наукових праць з історії художньо-педагогічної освіти, відсутня також комплексна історіографія джерел усієї сукупності знань у цій сфері, які б охоплювали територіальний ареал Ук-

раїни. Більшість досліджень потерпають від надмірного регіоноцентризму, що не дає змоги об'єктивно оцінити те чи інше явище в контексті висвітлюваних питань.

Мета статті – проаналізувати й систематизувати історію становлення художньо-педагогічної освіти в харківському регіоні на початку ХХ ст.

Соціальні перетворення, які розпочалися з бурхливих подій 1917 р., докорінно змінили ідеологічний, морально-ціннісний та соціально-економічний устрій суспільства. Провінційне викладання, що підпорядковувалося нормам і штампам Петербурзької академії мистецтв, вже не відповідало вимогам, що їх ставила нова Українська держава перед художньо-педагогічною освітою. Тож поступово почала формуватися своя національна художньо-педагогічна школа, і саме в українській мистецькій культурі було зроблено великий крок у розвитку спеціальної художньо-педагогічної освіти з орієнтиром на найкращі здобутки європейських художніх шкіл. Аналізуючи історичну ситуацію, в якій відбувалося становлення системи художньо-педагогічної освіти в перші десятиліття радянської влади, можна помітити кардинальні зрушення на всіх ділянках художньо-освітнього простору. Саме в цей час закладалися концептуальні основи наукової та художньо-педагогічної думки, де головною ознакою була спрямованість до національного самопізнання.

Відкриття в Москві Колегії образотворчого мистецтва при Народному комісаріаті освіти (Наркомпрос) вплинуло й на реформування усього процесу художньо-педагогічного навчання в Україні. Подібно до російського образотворчого відділу Наркомпросу, у 1919 р. в Харкові створюють загальноукраїнський і губернський відділи, які входили до складу Ради мистецтва. Для “розвитку і укріпленню талантів... створення кадрів фахівців-художників у всіх галузях народного мистецтва” в Харкові на базі заводу художньої індустрії, експериментального художньо-ремісничого закладу молоді республіки, було вирішено відкрити Харківський художній технікум, який би готував майстрів вищої кваліфікації, керівників художніх відділів для підприємств та виробництва. За постановою колегії Головопрофосвіти завод художньої індустрії “вважається закритим з 16 червня і реформується в Харківський технікум. Заняття відкриваються з 1 серпня 1921 р.” [6, зв. арк. 88].

Аналіз архівних матеріалів доводить, що в Україні на той час не існувало розвиненої мережі художньо-педагогічної освіти, яка б здійснювала початкову підготовку до вищого художнього закладу. Тому до новоствореного Харківського технікуму приймалися всі бажаючі за попередньою оцінкою домашніх робіт. На підставі проведеного колоквиуму визначався ступень фахової придатності абітурієнта і відповідно до рівня його підготовки розподіляли по групах. При низькому рівні знань абітурієнту пропонувалося відвідати спочатку підготовче відділення [5, арк. 5].

У процесі наукового пошуку встановлено, що технікум розпочав свою діяльність 20 вересня 1921 р., проте із запланованих чотирьох факу-

льтетів відкрилося лише три: живописний, скульптурний та архітектурний. Керамічний факультет через відсутність відповідних майстерень, матеріалів і викладачів-керамістів не був відкритий [4, с. 11].

На момент відкриття Технікум складався із 290 студентів, 19 викладачів та 11 чоловік адміністративного й технічного персоналу.

Ректором харківського художнього технікуму (ХХТ) призначили Арона Марковича Левітана, архітектора за фахом. У багатьох історичних джерелах майже нічого не відомо про першого ректора, навіть існує помилкова думка, що першим ректором Технікуму був А. Кокель. Ретельне вивчення архівних документів спростовує цю думку. Згідно з архівними документами, А. Левітан у 1895 р. закінчив Миколаївське учбове училище, а у 1897 р. вже мав звання домашнього вчителя. Потім, закінчивши екстерном за шість класів гімназію, вступив до Льєжського університету, де отримав звання кандидата математичних наук (1909–1910 рр.). У 1910–1911 рр. почав здобувати архітектурну освіту в Паризькій школі вишуканих мистецтв (Ecole de beaux arts), проте, провчившись вісім місяців, вступає до Тулузького політехнічного інституту (1912 р., Франція), а 1914 р. вже отримує диплом механіка й електрика. Свою педагогічну діяльність почав у 1897 р., з початкового єврейського казенного училища, потім викладав у Вознесенську, Миколаєві, Одесі на вечірніх, суботніх і недільних курсах, у технічних закладах у Льєжі в Central L'Education. Працював на курсах інструкторів трудармії (1920–1921 рр.). У 1921 р. отримав звання майстра-будівельника [9, арк. 257, 257 зв, 258]. У Харківському технікумі він викладав історію архітектури та соціальні науки [9, арк. 148 зв.].

Проректором було призначено О. Кокеля, деканом живописного цеху – професора малювання, живопису й анатомічного малювання С. Прохорова. Разом із ними працювали професор малювання і живопису М. Федоров, проф. А. Козлов, М. Пестриков. Деканом скульптурного цеху була Л. Блох, викладали – Б. Кратко та проф. скульптури М. Бабінський. Архітектурний цех очолив Попов (27 жовтня 1921 р. його звільняють і деканом стає О. Дмитрієва), разом із ними викладали: В. Бутков, проф. Л. Дубнов, О. Молокін, Сейнглер, В. Покровський, Д. Разов, О. Тихонов, В. Троценко. Майстерню з декоративного живопису очолював О. Хвостенко [5, арк. 79; 9, арк. 146]. Одразу було обрано раду Технікуму, що складалася з викладачів і представників студентства.

У ЦДАВО України міститься доповідна записка ректора А. Левітана, в якій він зазначає, що Харківський художній технікум є першим художньо-навчальним образотворчим закладом в Україні, збудованим за типом, опрацьованим відділом художньої освіти. Головним завданням Художнього технікуму була підготовка майстрів образотворчого мистецтва вищої кваліфікації з вузьких спеціальностей і керівників художніх відділів.

Навчальний процес був поставлений таким чином, що загальнохудожні й теоретичні дисципліни читали в першому концерні, а вибір спеціальності здійснювався лише у другому. На відміну від Києва, де в інсти-

туті пластичних мистецтв (КППМ) надавали універсальну вищу художньо-академічну освіту, в Харківському технікумі готували вузькофахових спеціалістів. Так, у ЦДАВО України знаходимо документ, де визначається статус закладу: “Харьковский художественный техникум – ВУЗ производственно-промышленного типа, – имея задачей подготовку и выпуск законченных специалистов-руководителей художественной стороной на предприятиях и производствах” [10, арк. 9].

Головним завданням Художнього технікуму була підготовка майстрів образотворчого мистецтва вищої кваліфікації з вузьких спеціальностей, майстрів, які були б тісно пов’язані з виробництвом: майстер кришталевоскляного виробництва, майстер керамічного живопису, майстер конструктивної кераміки, майстер-декоратор, майстер графіки, гравюри й літографії, майстер станково-декоративного живопису, майстер театральної бутафорії, майстер художнього кування, майстер архітектурного ліплення, деревообробник, майстер-фігурист, архітектор-будівник, театрального архітектор, архітектор-декоратор. Молода українська республіка потребувала фахівців із розвинутими творчими, духовними та виробничими можливостями. Тому загальні потреби суспільства вимагали від вищого Технікуму, щоб він вийшов за межі ремісничого виробництва.

За орієнтир був узятий принцип навчання московського ВХУТЕМАСу і німецької школи Баухгауза, що поєднували в собі функції навчального закладу та виробничих майстерень, де студенти мали змогу набувати знань із обраної спеціальності. Заняття ремеслом у майстернях цих закладів вважалося головною складовою і давало можливість студентам працювати не над одиничним предметом, а опановувати ті складові ремісничого процесу, що були загальним еталоном для промисловості.

Саме 20-ті рр. ХХ ст. характеризуються становленням нового стилю в мистецтві й взаємодією різноманітних видів мистецтва з інженерно-науковою творчістю. Поступово виокремлюється принципово нова форма навчання – професійна орієнтація. Власне, це були перші спроби в Україні започаткувати дизайн-освіту, яка мала б розвиватися в тісному зв’язку з виробництвом. Утім нова система викладання, орієнтована на підготовку фахівців для виробництва, не змогла повною мірою реалізуватися в харківському технікумі. І передусім через те, що кадри технікуму становили переважно живописці – послідовники І. Рєпіна і П. Чистякова, які ввійшли в радянську епоху з академічним досвідом творчої й педагогічної роботи. Так, О. Кокель, С. Прохоров і М. Федоров до революції вчилися в Петербурзькій академії мистецтв. А згодом викладацький склад навчального закладу поповнили відомі академісти М. Пестриков (учень І. Рєпіна), О. Ейснер, архітектори О. Молокін, М. Ніколаєв, І. Шульга [5, арк. 35].

Педагогічний колектив розпочав свою роботу зі старої академічної системи навчання, що була підґрунтям професійної освіти. Подібний підхід підказував їм минулий досвід педагогічної роботи. Тому першими дисциплінами в навчальних планах були малюнок, живопис, скульптура, де-

коративний живопис, стилізація, загальна перспектива, історія мистецтв. На архітектурному відділенні додавалися такі спеціальні предмети, як архітектурні ордери, архітектурне малювання, нарисна геометрія, вища математика та будівельні матеріали. Виходячи з архівних документів, можна констатувати, що Технікум відкрився без достатнього методичного й організаційного забезпечення навчального процесу та дисципліни промислового циклу були вакантні на кафедрах скульптури, деревообробки, бутафорії. Без комплектації залишалися кафедри анатомії, біології, психології, загальної історії та історії українського мистецтва. На 1922 р. були оголошені вакансії на такі дисципліни: текстильно-набивний живопис, художня ковка, різьблення і деревообробка, живопис по склу, графіка, кераміка, хімія фарб і фарбування, опір матеріалів, пластанатомія, естетика, німецька і французька мови [9, арк. 146, 146 зв. 148, 148 зв.; 5, арк. 124]. Із січня 1922 р. відкривається графічна майстерня під керівництвом О. Ейснера і В. Єрмилова, експерименти яких сприймалися як нові віяння у звичайній педагогічній системі.

Система навчання в перші роки існування технікуму розподілялася на п'ять класів за ступенем підготовки студентів. Теоретичні заняття були загальними для всіх, а практичні проводилися відповідно до планів класів. Найменш підготовлені студенти навчалися в класі "Е" і малювали геометричні тіла, більш досвідчені – у класі "Д" і малювали натюрморти, потім переходили до більш складного завдання – малювання гіпсової голови. У класі "С" студенти писали й малювали портретне зображення живої моделі, у класах "В" і "А" – учні працювали над оголеною натурою. Якщо учень опановував завдання на "відмінно", за результатами перегляду його переводили до вищого класу, це могло відбутися навіть посеред навчального року. Таким чином, склад учнів постійно змінювався, а викладачі-куратори не закріплювалися за класами [3, с. 81].

Так, у ЦДАВОУ України знаходимо низку нормативних документів, що регламентували навчальний процес художнього технікуму. Кожному ВНЗ надавалося самостійне право встановлювати довжину триместру за календарним планом згідно з умовами роботи кожного навчального закладу [7, арк. 88].

Виділено пріоритетні напрями роботи в межах профосвіти:

- “1. Конструювання постійних бюро консультантів.
2. Поглиблення і опрацювання навчальних планів і програм з...
3. Розробка методів викладання образотворчих мистецтв за всіма видами...
4. Розробка планів, програм та методів художнього виховання і навчання у виробничо-навчальному закладі...” [8, арк. 4, 4 зв].

Художні вищі навчальні заклади, ґрунтуючись на власних творчих здобутках, вели підготовку кадрів, дотримуючись засвоєних від попередніх поколінь принципів послідовності, спадкоємності в навчанні та спільних завдань. Нормативними документами, що забезпечували єдині стандарти

освіти, для художніх закладів були навчальні плани, де вивчення загально-теоретичних і професійних дисциплін велося паралельно з набуттям практичних навичок творчої діяльності. У творчих майстернях студенти відшліфовували свою майстерність. Наприклад, для того, щоб організувати навчальний процес, Харківський художній Технікум просить надати йому літографський станок для навчальної роботи. У ЦДАВО України знаходимо цікавий документ від 17.10.21 р.: “В художотдел Главпрофобра ...Ввиду организации при архитектурном отделении графической мастерской, Художественный Техникум просит ходатайствовать перед Наркомпросом о передаче литографского станка в распоряжение Техникума...” [5, с. 83].

З середини 20-х рр. ХХ ст. у зв'язку з черговою реорганізацією вищої освіти, ліквідацією автономії вищих навчальних закладів і підпорядкуванням навчального процесу інтересам профосвіти й підготовки художників для потреб масового виробництва, у трьох провідних художніх закладах України (Київському інституті пластичних мистецтв (1925), Одеському художньому політехнікумі (1925), Харківському художньому політехнікумі (1926–1927)) були відкриті педагогічні факультети та відділення соціального виховання і політпросвіти. На цих факультетах мали готувати викладачів для художніх профшкіл старших груп семирічної трудової школи й керівників художньої роботи в робітничих клубах та сільбудах [1, с. 108].

У процесі наукового пошуку встановлено, що у 1926–1927 рр. Харківський художній технікум реорганізовано в політехнікум, що дало можливість відкрити педагогічне відділення при малярському факультеті. Так, 5 червня 1926 р. на засіданні комітету Харківського художнього технікуму пунктом 4 було затверджено утворення педагогічного відділу, “що улаштується як особистий відділ; спеціалізація з педагогіки починається з 2-го курсу і ведеться протягом 2, 3 та 4-го курсу. Комітет рахує, що педагогічний відділ може бути відкритий з жовтня 1926 р., при чому студенти змогли б по їх бажанню перейти з 2-го курсу Скульптурної, Графічної, Станкової, Декоративної та Театрально-Декораційної майстерень, не має певності, що до цього терміну буде вироблений учбовий план і можуть бути запрошені спеціалісти-викладачі нового відділу. Тому Комітет більш правдиво рахує установити, що педагогічний відділ почне роботу з майбутнього навчального року. Таким чином на розробку учбового плану та програми, а й на другі підготовчі роботи буде в запасі цілий рік” [11, арк. 17, 17 зв.].

Як впливає з цієї ухвали, педагогічне відділення швидше за все було відкрито з 1 вересня 1927 р. Також у протоколі № 15 від 27.03.27 р. значиться: “голова П.[педагогічного -? – Т. П.] К.[омітету – Т. П.] т. Жуков інформує про попередні постанови Комітету ...щодо улаштування при ХХТ Педагогічного відділу... Справа перебуває в стадії початкової проробки. На сьогоднішнє засідання, як матеріал, маємо учбовий план педагог.[огічного – Т. П.] фак.[ультету – Т. П.] Одеськ.[ого – Т. П.] Худ.[ожнього – Т. П.] Політехн.[ікуму – Т. П.]... Педагогічний відділ мусить підготовлювати масового робітника – педагога – художника для ста-

рших груп семірічки. Спеціалізація починається з III-го курсу і проводиться на протязі двох курсів III-го і IV-го. В учбовому плані мусить бути відведена достатня кількість годин як для відповідних теоретичних дисциплін. Як і для рисунку малярства і ліплення, аби студент міг продовжувати й свою художню підготовку.

Для підготовки педагогів в галузі образотворчих мистецтв для проф-кіл художньо-промислових і інших спеціальностей утворити V додатковий курс для тих, що скінчають Технікум по тій або іншій майстерні й бажають до своєї кваліфікації художника-станковіста або художника-графіка і т. і. одержати додаткову кваліфікацію викладача образотворчих мистецтв у профшколах.

Скласти докладну записку і орієнтовний кошторис для подання до Методкому Головпрофосвіти з таким розрахунком, щоб утворити педагогічний відділ і V педагогічний курс з майбутнього бюджетового року [14, арк. 117].

Згідно з листуванням Методкому з Харківським художнім технікумом щодо питань постановки учбової роботи в технікумі, навчальною частиною складений план для художньо-педагогічного відділу малярського факультету на 4 роки. Навчальний план на педагогічному відділенні поділено на 3 блоки: дисципліни загального значення: дисципліни, що обслуговують фах, фахові дисципліни, які, у свою чергу, поділено на педагогічний і художній цикл.

До педагогічного циклу ввійшли такі дисципліни: анатомія і фізіологія дитини, основи педології та психології, історія педагогіки, система радянської освіти, педагогіка, методика викладання образотворчих мистецтв, метода політосвітроботи, шкільна гігієна, праця в майстернях, художньо-педагогічний практикум.

До дисциплін художнього циклу: формально-аналітичні елементи образотворчого мистецтва (рисунок, колір, обсяг, простір), рисунок, малярство, ліпка, креслення, композиція.

До дисциплін, що обслуговують фах: нарисна геометрія, технологія художньо-педагогічних матеріалів, історія образотворчого мистецтва, історія українського образотворчого мистецтва, соціологія мистецтва [13, арк. 7-7 зв.].

Тож педагогічне відділення в Харківському художньому інституті могло існувати в межах 1929–1934 рр., до чергової реорганізації вищої освіти.

У суспільстві вкрай не вистачало необхідних фахівців з вищою освітою в галузі художньо-педагогічної діяльності. Так, в одній з доповідей наступного ректора А. Комашко читаємо: "...Із історії заснування ХХТ видно, що у колишньому губерніальному місті Харкові була лише середня так звана Художня школа, яка до 1912 р. була приватною Рисувальною школою і як взятъ на увагу те що у колишньому Харкові майже не було Художніх музеїв, не було художніх об'єднань, виставок (за деякими випадками) то стане зрозумілим що радянська художня освіта у Харкові починається на пустопорожньому місці. Таким чином тих художніх традиції, що мають на Україні Київ та Одеса – Харків

зовсім не має, і перш за все, він менш ніж Київ і Одеса має художнього активу, з якого можна набрати педагогічні сили... Як видно зі статистики – є педагоги без вищої освіти – не було б жалко, як би це були викладачі з робітників, селян, із чітким радянським світоглядом, але таких ми ще не маємо... бо наші Вузи не мають в достатній мірі кваліфікованого педперсоналу, його немає на ринкові... Питання про утворення окремих кафедр для підготовки професури по художній освіті, ХХТ, вкупі з КХІ і ОХТ, мусить підтримувати перед НКО... (в Київському художньому інституті і в Одеському художньому технікумі вже на цей час існували художньо-педагогічні відділи – *Т. П.*)” (орфографія автора збережена) [2, арк. 48–49, 55].

Проте кадрів для надання якісної педагогічної освіти вкрай бракувало, про що постійно йшлося на всіляких педагогічних конференціях, нарадах, методичних зібраннях. “...Цілковита відсутність у нас потрібного в сучасній художній школі педагогічного персоналу, тим більше, що школа ця, яка і взагалі ніколи не знала справжніх педагогів, перебуває якраз під загрозою залишитись у близькому майбутньому без педагогічних кадрів... Тому інститути худосвіти повинні готувати педагогів” [16, с. 16].

Представники мистецьких дисциплін, художники разом із освітянами починають проводити спільні з’їзди й конференції, на яких узагальнюють колективний досвід, обговорюють проблеми методології художньої освіти. Особливу увагу приділено фаховій підготовці та перепідготовці мистецького педагогічного персоналу різних регіонів України.

Необхідність створення нових методик і педагогічних систем була продиктована розвитком нових мистецьких течій. Робота вищих художніх закладів стала невід’ємною частиною мистецьких процесів, що відбувалися в українській культурі і відповідали тим ідеологічним і політичним реаліям, що панували в країні.

Проте саме тоді, коли гостро постало питання про підготовку педагогічних кадрів для всіх вертикалей освіти, почали лунати заклики щодо неможливості педагогічних інститутів для “медичної, художньої і музичної вертикалей... що зв’язані з промисловістю художньо-технічною... через малу кількість закладів з кожної галузі” [15, с. 72].

У 30-х рр. ХХ ст. готувався проект Упрофосвіти в справах реорганізації мережі й системи педагогічної освіти про відкриття педагогічних факультетів при мистецьких вищих навчальних закладах та “окремих спеціальних закладах для підготовки викладачів... образотворчого мистецтва в старшому центрі соціального виховання, в школах профосу, а також для підготовки мистецьких робітників в галузі політосвіти” [15, с. 76].

У 1934 р. вчергове в Україні відбувалися зміни навчально-виховного процесу в усій системі освіти, у тому числі й вищої художньої. Після проведеної реформи вищі художні навчальні заклади змінили і свої назви, і свій профіль.

Таким чином, підсумовуючи вищесказане, зауважимо, що 20-ті рр. ХХ ст. характеризувалися наступом нової ідеології на освітній процес. За-

перечення старих універсальних художніх систем і спроби створити нові привели до підпорядкування художньої творчості потребам промислового виробництва.

Часте й не завжди доцільне реформування вищих закладів художнього профілю, зміна концепції навчання з образотворчого на художньо-промисловий, зведення технікумів та інститутів до однієї категорії вищих закладів, негативно позначилися на розвиток художньої освіти в Україні, навчальні заклади втратили потрібний високий рівень якості освіти й суттєво зменшили кількість наукових і професорсько-викладацьких кадрів.

Список використаної літератури

1. Горбенко П. Мистецька освіта / П. Горбенко // Нові шляхи. – 1930. – № 1. – С. 107–114.
2. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. Інститут рукописів. Фонд 217. Особистий архів А. М. Комашко, оп. 1, од. зб. 19, арк. 48–49, 55.
3. Нікуленко С. І. Становлення вищої мистецької школи в Україні (1917–1934) : дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.05 / С. І. Нікуленко ; Укр. акад. мистецтв. – Київ, 1997. – 189 с.
4. 75 років вищої художньої школи Харкова, 1921–1996 / упор. В. Даниленко, Л. Бикова. – Харків : ХХПІ, 1996. – 146 с.
5. ЦДАВОУ, ф. 166, оп. 2, спр. 379, 145 арк.
6. ЦДАВОУ, ф. 166, оп. 2, спр. 510, 246 арк.
7. ЦДАВОУ, ф. 166, оп. 2, од. зб. 1542, арк. 88.
8. ЦДАВОУ, ф. 166, оп. 2, од. зб. 1541, арк. 4, 4 зв.
9. ЦДАВОУ, ф. 166, оп. 2, од. зб. 1547. – 390 арк.
10. ЦДАВОУ, ф. 166, оп. 2, од. зб. 1568. – 61 арк.
11. ЦДАВОУ, ф. 166, оп. 6, од. зб. 5773, арк. 17, 17 зв.
12. ЦДАВОУ, ф. 166, оп. 6, од. зб. 5774, арк. 170.
13. ЦДАВОУ, ф. 166, оп. 6, од. зб. од. зб. 5778, арк. 7–7 зв.].
14. ЦДАВОУ, ф. 166, оп. 6, од. зб. 11009. арк. 117.
15. Шатунов М. Підготовка педагогічних кадрів (до уніфікації системи недосвіти) / М. Шатунов // Шлях освіти. – 1930. – № 1–2. – С. 69–79.
16. Шлях освіти // Педагогічний журнал: Теорія освіти, методологія, освітня практика, побут. – Харків : Державне видавництво України. – 1927. – № 2–3. – 186 с.

Стаття надійшла до редакції 22.01.2016.

Панек Т. В. Влияние общественно-политических факторов на становление художественно-педагогического образования Харьковщины

В статье анализируется история формирования высшего художественно-педагогического образования в Харькове в течение 20-х гг. XX в. Исследуется новая концепция профессионального направления в развитии национального художественно-педагогического образования. Рассматривается организация учебного процесса в харьковском художественном техникуме. Доказывается, что именно 20-е гг. XX в. отмечены становлением системы высшего художественно-педагогического образования в Украине, охватывающего, в частности, возрождение этнокультурных традиций. Впервые вводится в научное обращение факт открытия в Харьковском художественном техникуме художественно-педагогического отделения.

Ключевые слова: профессионализм, художественно-педагогическая система, история педагогики, художественное образование в Украине, квалификация, Харьков, дизайн-образование.

Panyok T. Influence of Socio-Political Factors on the Development of Art Teacher Education Kharkiv

This article analyzes the historical circumstances of forming the highest art-pedagogical education in Odessa for 20-s years. We study a new concept of professional orientation in the development of national art education. We consider the organization of educational process in the Kharkiv Art College. It is shown that exactly in this 20-s years there was marked the emergence of higher art-pedagogical education in Ukraine with focus on the revival of ethnic and cultural traditions. Firstly introduced the fact that in the Kharkiv Art College was established art-pedagogical department. All reorganization of art-pedagogical education of 20-s was in pedagogisation the theoretical block of disciplines. Professors, teachers, art-critics, concerned in training quality of art-educational staff and were convinced that the training of specialists in artistic profiles need to differentiate in targets.

The article presents rare archival documents, the data of the organization of educational process and the first rector of the Kharkiv Art Senior College – A. Levitan

Artistic elite, personified by outstanding cultural and educational figures, over a long historical period created a national heritage in their own creative workshops and shared their teaching experience to future generations, acting as carriers of artistic culture. They formed that art-pedagogical background, which made possible a new stage of the national education development. All these events are actively developing against the background of spiritual culture rising and productive development of science, education, literature and art.

Artistic and pedagogical process of the twentieth century broadcast to cultural wealth of Ukrainians, reported national, social and ideological issues of that time, launched a patriotic and educational potential of the individual, contributed to the preservation of Ukrainian ethnic identity.

Key words: *professional, art-pedagogical system, history of pedagogy, art education in Ukraine, qualification, Kharkiv, design education.*